

POROVNÁNÍ PASTEVNÍHO CHOVÁNÍ RŮZNÝCH DRUHŮ HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT

HEJCMAN, M.

Katedra ekologie a životního prostředí, FLE ČZU v Praze, Kamýcká 1176, 165 21 Praha 6 -
Suchdol, ČR

Pastvu koz nejlépe charakterizuje staré české přísloví „mlsný jako koza“. Vyznat se v chutích kozy je velice obtížné. Pokud paseme vzrostlejší porost, zaměřují svoji pozornost na střední část porostu (Gong et al. 1993). Ve srovnání s ovci pasou raději výše nad zemí a nevyhýbají se ani metajícím travám. Jejich nepříjemnou vlastností je vyhýbání se pokáleným a pomočeným místům. Kozy si rády vylepšují jídelniček listy dřevin a lýkem, což může být zvláště výhodné pro omezování růstu nežádoucích stromů a keřů. Dřeviny, které chceme na lokalitě zachovat, musí být chráněny (je dobré udělat dřevěné hrazení a ještě strom omotat pletivem, protože ohrádkou kozy či ovce prostrčí hlavu a samotné pletivo bez ohrádky dokáže stáhnout). Koza se vyznačuje nejvyšší detoxikační schopností ze všech u nás chovaných hospodářských zvířat. Koza například často přednostně spásá kopretiny, kterým se skot na pastvě obvykle vyhýbá a konzumuje je pouze v případě nátlakové pastvy, kdy nemá možnost výběru jiných druhů. Příčinou nízké chutnosti biomasy kopretin pro skot jsou flavonové glykosidy a anthokyanový glykosid chrysanthemin. Dalším příkladem jsou třezalky obsahující fluoreskující pigment hypericin vyvolávající ve velkých dávkách otravy hospodářských zvířat. Po požití většího množství biomasy třezalky dochází u býložravců ke zvýšené citlivosti na světlo, tzv. fotosenzibilizaci. Nejvyšší obsah hypericinu je zejména v listech a v květech třezalek, sušením se neničí, jen se jeho obsah nepatrně snižuje. Citlivá jsou především mladá zvířata bez tmavé pigmentace, závažná onemocnění způsobená nadměrným zkrmováním třezalky byla prokázána např. u ovcí a skotu. U dojených zvířat může způsobit červené zbarvení mléka. Hlavními symptomy otravy jsou v lehkých případech lokální záněty na nepigmentovaných místech těla (pysky, uši, krk a oční víčka, vemeno) projevující se otoky či zarudnutím postižených míst. U prasat a ovcí někdy vznikají puchýřky, které během 2-3 dnů praskají. Při těžších otravách dochází k poruchám periferního nervového systému, k trávicím poruchám a ke křečím. Dále může dojít ke zvýšení tělesné teploty postiženého zvířete. Toxická dávka pro částečně pigmentovaná plemena skotu je odhadována na 10,5 mg hypericinu na 1kg živé váhy zvířete, pro plemena s tmavou pigmentací těla je tato dávka vyšší. V literatuře se uvádí, že například masný skot plemene hereford je na příjem hypericinu až 3,5x odolnější než na pigment chudé, vlnou chráněné ovce plemene merino. Jako nejtolerantnější k pastvě třezalky jsou považovány kozy.

Skot a další větší přežvýkavci jsou na rozdíl od ovcí a koz chápáni jako pastevní generalisté (Coleman et al. 1989, Smetham 1994), což znamená, že porost spásají výrazně méně selektivně. Malá selektivnost se vysvětluje tím, že zvířata vyžadují pro svoji výživu denně mnohem větší množství biomasy. Skot se stejně jako koza vyhýbá pokáleným a pomočeným místům, ze kterých vznikají ostrůvky eutrofizovaných nepasených ploch tzv. nedopasků. Nejvýznamnější příčinou nedopasků není podle Barnese a Taylora (1985) porost přehnojený fosforem a draslíkem, ale vlastní exkrement. Ačkoli se může zdát (vzhledem k velikosti zvířete) paradoxní, je s kravami snazší manipulace než s ovci. Skot je relativně citlivý vůči elektrickému proudu - pro pastvu postačuje zdroj impulsů s nižším napětím a energií. Při pastvě je nutné vyhýbat se podmáčeným místům, protože se zvířata vzhledem ke své tělesné hmotnosti výrazně propadají a nadměrně poškozují mokřadní vegetaci.

Celosezónní pastva skotu a v některých oblastech i koz byla před druhou světovou válkou relativně málo četným jevem. V Krkonoších se v této době většinou páslo až v pozdním létě a na podzim po sklizení senoseče (Krahulec et al. 1996), nicméně v 17. – 18. stol. se do hor bral mladý dobytek na letní pastvu až z okolí Hradce Králové (Lokvenc 1960).

Ovce, podobně jako koza, je výrazný selektivní spásač. Při pastvě vzrostlejší vegetace se výrazně vyhýbá (na rozdíl od koz) kvetoucím travám (Grant et al. 1985, Gong et al. 1993). Je schopná selektivně vypást chutnější druhy i z nižších vrstev porostu (Laidlaw 1983). Selektce při pastvě je větší, když trávy a ostatní byliny jsou ostrůvkovitě roztroušeny, než když rostou společně (Clark & Harris 1985). Ovce se nevyhýbá pokáleným místům ani po skotu (Forbes & Hodgson 1985), proto se doporučuje smíšená pastva (Sheath & Clark 1996). Při smíšené pastvě je pastvina daleko lépe využita. Skot má tendenci spásat v ostrůvkách a ovce spásají místa, kterým se skot vyhýbá. Ovce a skot dávají při spásání přednost různým druhům rostlin, a tak se vzájemně doplňují. Ovce významně redukují výskyt plevelných bylin a keřů na pastvině, a tak zlepšují kvalitu porostu jak z hlediska estetického, tak dietetického. U ovcí na rozdíl od koz máme často podceňujeme jejich schopnost likvidovat náletové a výmladkové dřeviny, o čemž svědčí doporučení smíšené pastvy s kozami jako vhodného regulačního managementu (Petříček & Wild 1999). Koza zaměřuje svoji pozornost na stromy a keře v průběhu celé pastevní sezóny, zatímco ovce vyhledává dřeviny především v pozdním létě, na podzim a v zimě. K udržení bezlesí na lokalitě však samotná pastva ovcí plně postačuje. Termín pastvy a jeho vliv na konzumaci jednotlivých druhů rostlin a vývoj vegetace je studovaným tématem mnoha badatelů (Hunter 1962, Martin 1964, McVean & Ratcliffe 1962, Welch 1984, 1986). Při vhodném pastevním tlaku je ovce schopna udržovat porost bez výrazných nedopasků a nejnižší ze všech uvedených druhů.

Zatímco skot jsme za normálních okolností ve vymezeném prostoru schopni udržet při využití elektrického ohradníku s jedním vodičem, ovce vyžadují alespoň tři. Je-li za hranicí vymezeného pozemku porost mladý nebo jiným způsobem atraktivní, mnohdy nám ani zmiňované tři vodiče nepomohou. Ovce je na elektrický proud ze všech uvedených zvířat nejméně citlivá. Je to dáno především tím, že její tělo je dokonale izolováno hustou a dlouhou vlnou. Většinou na elektrický ohradník reaguje jen tehdy dotkne-li se jej mulcem. Ovce a kozy ve srovnání se skotem a koňmi působí na půdu přibližně 3x nižším tlakem (100 – 150 kPa) (Velich 1989). Tato skutečnost se projevuje příznivě v horských oblastech s častými srážkami a svažitými pozemky (únosnost drnu mokřých stanovišť klesá až řádově).

Kůň při pasení zachytává porost pysky a odhryzává těsně u půdního povrchu, což znamená, že kůň je mělký spásač a vegetaci spásá na nižší výšku podobně jako ovce. Při pastvě je výrazně selektivní ve srovnání se skotem (Gudmundsson & Dyrmdunsson 1994), čímž je dán základ ke vzniku výrazné ostrůvkovité struktury porostu. Podobně jako u ostatních herbivorů selektivita spásání klesá se vzrůstající intenzitou pastvy a délkou pastevní sezóny. V zimních měsících a při velice intenzivní pastvě jsou koně schopni spásat i dřeviny (Putman et al. 1987). Protože se koně při pobytu na pastvině více pohybují, je nutné volit nižší zatížení pozemků než např. u ovcí nebo skotu, aby nedocházelo k poškození drnu. Mají-li možnost, dávají přednost pastvě suchých míst a mokřinám se vyhýbají (Gudmundsson & Dyrmdunsson 1994). Regal & Krajčovič (1963) upozorňují, že nepříznivým projevem pasení koní je vylučování exkrementů na určitých místech, která nejsou spásána a silně se zaplevelují, zatímco ostatní části porostu jsou vypaseny intenzivně. Vůči elektrickému proudu je kůň velice citlivý.

Použitá literatura je dostupná u autora příspěvku